

911.2 (497.11)

Драган Ђ. Обрадовић*

МОДЕЛ РЕГИОНАЛИЗАЦИЈЕ ЦЕНТРАЛНЕ СРБИЈЕ

Abstract : Regionalisation is one of the main conditions for countries in transition to join the European Union, because the process of European integration in its first stage develops through so-called space integration, in other words through the region. As the middle level between state and local govern, region means reduction of expensive state administration and condition for successful democratic and economic reforms. Because of that, countries which are candidates for EU have accepted regionalisation and they are working very fast to change territorial administration in accordance with european norm's to achieve bigger decentralization. According to all of these facts, in this brief account has been performed regionalization of Central Serbia in accordance with regional division criterions (NUTS), which EU gave through her Statistical Central Station in Luxembourg (EUROSTAT).

Key words: Central Serbia, regionalism, district, municipality, model.

Увод

Од почетка седамдесетих година двадесетог века у земљама западне Европе регионализам, као начин управљања на ширем нивоу, добија узлазни тренд (Француска), да би деведесетих већ доминирао Европом. Како се процес европске интеграције у почетној фази одвија преко тзв. просторне интеграције, односно преко региона, регионализација је један од кључних услова земљама у транзицији за прикључење Европској унији. Због тога су многе земље источне и југоисточне Европе, прихватиле регионализацију и убрзано раде на промени територијалне администрације у складу са европским узансама у циљу што веће децентрализације јер регион, као средњи ниво управљања између државног и локалног, представља растерећење скупе државне администрације и предуслов успешних демократских и економских реформи.

У зависности од критеријума за одређивање (географски, економски, социјални, политички и др.), или сврхе за коју служе, региони могу бити природни, демографски, економски, социјални, административни, нодални и др. За одређивање границе региона постоје више критеријума: административни, према социјалној повезаности, према правцима и интензитету економског развоја, комуникације, традиција, функционална повезаност, градско гравитационо подручје и сл. (*Пућа Б., 1979.*).

Статистичке службе земаља кандидата за пријем у Европску унију постигле су 1997. године сагласност са Статистичким заводом Европске заједнице у Луксембургу (EUROSTAT), да се целокупна оријентација у вези са

---

* Мр Драгаган Ђ. Обрадовић, Географски факултет, Београд

административно-територијалним организовањем води преко NUTS територијалног система (Nomenclature des unites territoriales statistiques). Тада је утврђена номенклатура 5 NUTS према броју становника, односно према величини територијалне јединице. Према актуелним критеријумима те статистичке територијалне јединице по стандардима ЕУ су:

- NUTS 1: 3-7 милиона становника (ниво државе или федералне јединице).
- NUTS 2: 800 000 до 3 милиона становника (макрорегион).
- NUTS 3: 150 000 – 800 000 становника (округ или дистрикт).
- NUTS 4: 10 000 – 150 000 становника (градска општина).
- NUTS 5: мање од 10 000 становника (сеоска општина или насеље).

Прилагођеност земље NUTS систему олакшава пријем у Европску заједницу и омогућава приступ структурним фондовима за финансирање програма, што се показало битним код земаља централне и источне Европе (Б. Стојков, 2000).

Регионализација централне Србије

У Србији регионализам има дугу традицију, а срезови, окрузи и регионалне заједнице општина су неки од најзначајнијих модела традиционалних облика регионалног управљања на мезонивоу између државног и општинског. Укидањем 18 међуопштинских регионалних заједница (1991), и увођењем 29 округа (град Београд је посебна административна јединица) у систем политичког управљања (карта 1), назиру се контуре будуће организације Републике Србије на три нивоа: републичком, регионалном и општинском.

Ипак, регионализација Србије је покренута Просторним планом Републике (1996) утврђивањем система центара (нодални систем) различитог ранга, од макрорегионалног (Београд, Нови Сад, Приштина, Ниш, Крагујевац и Ужице), преко регионалног до субрегионалног, али без граница својих гравитационих зона, па у просторном смислу нису заокружени у одговарајуће регионалне целине. Због тога аутори Плана (Б. Дерић, Д. Перишић) оправдано сматрају да подухват вишекритеријумске регионализације на научно-стручним основама тек предстоји, уважавајући шест наведених макрорегионалних центара као законски обавезну полазну претпоставку.

Полазећи од чињенице да територија Централне Србије није уставно дефинисана као посебна административна јединица Републике Србије, као и од критеријума регионалне поделе које је Европска унија дала преко EUROSTAT-а према категоризацији NUTS (јединствена статистичка номенклатура просторних јединица), неоспорно је да она, по карактеру и величини одговара 1-4 од 6 (или можда више) будућих макрорегиона (NUTS 2) у оквиру државе Србије (NUTS 1).

Карта 1. Централна Србија у политичко-територијалној организацији Србије¹

¹ Извор: webzrs.statserb.sr.gov.yu

Табела 1. Модел нове територијалне организације Србије²

NUTS 2 макрорегион	NUTS 3 округ	Површина у км ²	Становника (2002. год.)	NUTS 4 општине	Број насеља	Регионално средшће
ГРАД БЕОГРАД	7 градских округа	1.432	1.326.911	33 градске општине	33	Београд
СРЕДЊА СРБИЈА	1. Ибарски	2.195	148.688	Краљево, Рашка	153	Краљево
	2. Жупски	1.680	123.688	Александровац, Брус, Трстеник, Врњачка Бања	178	Трстеник
	3. Расински	1.103	151.490	Крушевац, Варварин	122	Крушевац
	4. Равнички	953	113.992	Параћин, Туприја, Тићевац	61	Параћин
	5. Поморавски	1.785	135.567	Јагодина, Рековац, Свилајнац, Деспотовац	140	Јагодина
	6. Чачански	1.225	159.345	Чачак, Г Милановац- део	110	Чачак
	7. Шумадијски	1.384	204.170	Крагујевац, Баточина, Кнић	104	Крагујевац
	8. Браничевски	3.105	185.680	В. Градиште, Голубац, Жабари, Кучево, М.Црниће, Петровац, Пожаревац	171	Пожаревац
	9. Подунавски	725	134.301	Смедерево, Гроцка (део)	36	Смедерево
	10. Јасенички	1.058	121.668	Смедеревска Паланка, Рача, Велика Плана, Лапово	51	Смедеревска Паланка
	11. Космајски	1.342	146.301	Младеновац, Сопот, Топола, Аранђеловац	89	Младеновац
	12. Колубарски	1.062	114.843	Лазаревац, Барајево, Лајковац Љиг	93	Лазаревац
Укупно		17.617	1.739.733		1308	Крагујевац

² Извор података: Републички завод за статистику Србије, Београд

Табела 2. Модел нове територијалне организације Централне Србије³

NUTS 2 макрорегион	NUTS 3 округ	Површина у км ²	Становника (2002. год.)	NUTS 4 општине	Број насеља	Регионално средиште
ЗАПАДНА СРБИЈА	1. Мачвански	1.174	191.838	Шабац, Богатић, Владимирци, Коцељева	112	Шабац
	2. Посавски	866	103.079	Обреновац, Уб	67	Обреновац
	3. Подрињски	1.494	137.733	Лозница, Крупань, Љубовија, Мали Зорник	116	Лозница
	4. Ваљевски	1.553	128.409	Ваљево, Мионица, Осечина	134	Ваљево
	5. Златиборски	1.987	127.801	Ужице, Бајина Башта, Чајетина	101	Ужице
	6. Моравички	2.954	131.505	Пожега, Ариље, Ивањица, Косјерић, Лучани, Прањани	187	Пожега
	7. Лимски	3.020	119.517	Пријепоље, Нова Варош, Прибој, Сјеница	246	Пријепоље
	8. Рашки	1.484	116.050	Нови Пазар, Тутин	192	Нови Пазар
Укупно		15.132	1.055932		1.155	Ужице

Централна Србија (55.968 km² и 5.466.009 становника 2002. године) је, по важећој политичко-територијалној подели (карта 1), подељена на 17 округа и 116 општина. Окрузи немају инструменте и институције регионалног нивоа управе, већ представљају продужену руку централне власти.

³ Извор података: Републички завод за статистику Србије, Београд

ИСТОЧНА СРБИЈА	1. Борски	2.804	98.933	Бор, Бољевац, Жагубица, Мајданпек (део)	57	Бор
	2. Крајински	2.290	78.290	Неготин, Кладово, Доњи Милановац	71	Неготин
	3. Тимочки	2.271	103.141	Зајечар, Кљажевац	128	Зајечар
	4. Алексиначки	2.018	104.937	Алексинац, Ражањ, Сврљиг, Сокобања	159	Алексинац
	5. Нишавски	597	250.518	Медијана, Нишка Бања, Палилула, Пантелеј, Црвени Крст	71	Ниш
	6. Топлички	2.545	136.448	Прокупље, Блаце, Дољевац, Житорађа, Куршумлија, Мерошина	310	Прокупље
	7. Јабланички	3.094	251.387	Лесковац, Бојник, Власотинце, Гацин Хан, Лебане, Медвеђа, Црна Трава	370	Лесковац
	8. Пиротски	2.761	105.654	Пирот, Бабушница, Бела Паланка, Димитровград	214	Пирот
	9. Пчињски	3.520	227.690	Врање, Босилеград, Бујановац, Владичин Хан, Прешево, Сурдулица, Трговиште	363	Врање
	Укупно		21.900	1.356.998		1.743

Карта 2. Модел политичко-територијалне поделе Централне Србије

Уважавајући географске, економске и административне критеријуме, функционалну повезаност, комуникације и традицију, а примењујући и прилагођавајући и категоризацију NUTS, модел регионалне организације Централне Србије могао би да има следећи изглед приказан у табелама 1 и 2, и на карти 2.

Просторне јединице у предложеном моделу (4 макрорегиона, 7 београдских и 29 округа у Централној Србији), одређене су на основу географских, економских и административних критеријума, функцијске повезаности, комуникација и традиције, у складу са критеријумима регионалне поделе ЕУ, а према номенклатури од пет нивоа на основу величине територијалне управе, односно према броју становника.

Одговарајући регионални ниво за Западну, Средњу и Источну Србију, као и за Град Београд (NUTS 2) у највећем броју случајева у земљама централне и југоисточне Европе представља начин државне управе (преко гувернера и сл. кога именује држава), који има искључиво право приступа европским структурним фондовима преко три објектива која решавају питања регионалног заостајања (1), преструктурирања регионалне економије (2), као и образовања, усавршавања и запошљавања (3).

Регионални ниво округа (NUTS 3) решава друштвене и економске проблеме унутар своје територије и то са урбаним центром као окосницом мреже насеља и има, најчешће, улогу аутономног региона.

Закључак

Регионализација Србије је неопходна, јер она мора да се прилагоди захтевима ЕУ и да своју административно-територијалну организацију усклади са НУТС-ом, као што су то већ учиниле земље централне и источне Европе.

Очекивани проблеми у регионализацији Србије, а унутар ње и Централне Србије, не треба да успоре тај неминован процес, јер су будући друштвени и економски ефекти знатно изнад потешкоћа које из тога могу да проистекну. Посебним организационим и законским мерама решава се опасност од увећања административног апарата и од потенцијалних сукоба надлежности са општинама.

Један од циљева метода и поступака регионализације је коришћење региона као објеката развоја и субјеката у усмеравању и управљању својим развојем.

Литература

Вељковић, С. А. (1998.). Типови региона и њихова примена у просторном планирању, Географска структура и регионализација Србије II, Посебна издања књ. 53, Београд : ГИ "Јован Цвијић" САНУ.

Грчић, М. (2000.). Политичка географија, Београд: Географски факултет.

Група аутора (1996.). Просторни план Републике Србије, Београд: Службени гласник Републике Србије

Ђорђевић, Ј., Ђорђевић, Д. (1997). Концепти региона и регионализације у планирању и неке претпоставке њихове примене у процесу регионализације Србије Географска структура и регионализација Србије I, Посебна издања књ. 51, Београд: ГИ "Јован Цвијић" САНУ

Јовановић, Б. Р. (1995). Мрежа градова Србије - модел просторно-функцијске организације, Посебна издања, књ. 46, Београд: ГИ "Јован Цвијић" САНУ

Јовичић, М. (1996). Регионална држава – уставноправна студија, Београд: Вајат

Обрадовић, Д. Ђ. (2001): Модел регионализације Србије на примеру Војводине, Зборник радова са XIV конгреса географа Југославије, Београд: Српско географско друштво, Географски факултет, ПМФ-Институт за географију, Нови Сад, ГИ «Јован Цвијић» САНУ, (стр. 237-242)

Обрадовић, Д. Ђ. (2007): Модел регионализације територије Града Београда, Зборник радова са Првог конгреса српских географа, књ.3, Београд: Српско географско друштво, Географски факултет, ПМФ-Департман за географију, туризам и хотелијерство, Нови Сад, ГИ «Јован Цвијић» САНУ, (стр. 1063-1070)

Пиха, Б. (1979): Основе просторног планирања, Београд: Привредно-финансијски водич

Радовановић, М. (1993/94): Регионализам као приступ и принцип и регионализација као поступак у функционалној организацији географског простора са неким аспектима примене на Републику Србију, Зборник радова књ. 44-45, Београд: ГИ "Јован Цвијић" САНУ

Степић, М. (2002): Политичко-географски аспекти регионализације Србије, Гласник СГД, св. LXXXII-Бр.1, Београд: Српско географско друштво

Стојков, Б. (1997): Друштвени и привредни значај регионализације Србије, Географска структура и регионализација Србије I, Посебна издања књ. 51, Београд: ГИ "Јован Цвијић" САНУ

Стојков, Б. (2000): Процеси регионализације у земљама централне, источне и југоисточне Европе, Гласник СГД, св. LXXX-бр.1, Београд: Српско географско друштво

ИАУС (1996): Просторни план Републике Србије, Београд: Службени гласник Реп. Србије